

RECTIFICĂRI ȘI CONTRIBUȚII ETIMOLOGICE (I)

ARȘIȚÓS ‘(despre un loc) ars de soare’ nu figurează în dicționare. L-am întâlnit în Cheia, localitate componentă a orașului Băile Olănești VL: *Pojorâta* „livadie, loc ca cum ar fi arșițos, prea ars de soare”.

E un derivat, cu suf. *-os*, de la *arșiță* ‘loc ars de soare’.

BĂIERUȘ. Acest adjectiv, care înseamnă ‘(despre câini) alb pe la grumaz’, a fost comunicat din Hațeg HD: „Pricoliciul se face din copil bastard, în limba poporului = bitang, tufăriș ori de după garduri; el se face câne băeruș = alb pe la grumădi ori lup alb cu coadă lungă” (H XVII 103).

E un derivat, cu suf. *-uș*, de la *baier*, folosit și în localitatea respectivă: „salbă sau baier făcută din bani de argint” (*ibidem*, 100).

Lipsește nejustificat din dicționare.

BĂLTĂCÓS ‘(despre un loc) cu bălți, apătos’ (Măgoaja CJ) nu e cunoscut de dicționare.

Provine, prin asimilarea *ă – o > ă – ă*, din **băltocós*, un derivat, cu suf. *-os*, de la *băltoáce*, pl. lui *băltóc* sau *băltoácă*.

Băltác (pl. *băltáce*), de la care s-ar explica direct, nu circulă în zonă.

BĂLTINÓS ‘(despre un loc) apătos’ (Grădiștea VL: ALR II 5059/812) nu se găsește în dicționare.

E un derivat, cu suf. *-os*, de la *băltină* ‘apă mocirloasă stătătoare, smârc, mlaștină’.

BĂLTUÍNĂ ‘mic șes puțin scufundat, unde stă și apă’ (Dobra HD: ALR II 5058/105) lipsește din dicționare.

E o variantă a lui *băltină* (sub influența lui *a băltui*).

BĂLȚOȘÁT. CADE, care a întâlnit adjectivul la JIPESCU („Mai rău se cotropește spărtura, când o dregi cu potloage bălțoșate”), l-a definit ‘bălțit’ și a indicat că provine din *balț*.

În MDA e definit ‘lăbărțat’ și lăsat cu etimologia necunoscută.

În DELR, unde trebuia să existe, nu-l găsim.

Se poate explica într-adevăr de la *balț*, fie cu suf. *-oșát*, care s-a extras „din *gheboșat* față de *gheb*” și „cu care s-au derivat: *aplecușat* = *aplecat*, *împizmoșat* < *pizmă*” (Pascu 1916, p. 97), fie din **bălțos* (< *balț*) > **a se bălțoșa* (cu *s* substituit prin *ș*, după modelul *gras* – *îngrășa*, *gros* – *îngroșa* etc.) > *bălțoșat*.

BĂRÓS ‘(despre un loc) băltos, mlaștinos, mocirlos’ (Simiai, srb. Sveti Mihajlo – Iugoslavia: ALR II 5059/4) nu se întâlnește în dicționare.

E un derivat, cu suf. *-os*, de la *bară* ‘baltă, mocirlă’.

BÂJLĂ ‘casă urâtă’ a fost comunicat din Chetrești VS (vezi CHEST. II 49/174).

MDA îl dă cu etimologia necunoscută, iar DELR nu-l înregistrează.

E o variantă a lui *bujlă* = *bujdă* ‘idem’.

BÂTÓS ‘(despre fân) cu fire de ierburi înalte și groase, beldios’ (Dobra HD: ALR II 5248/105) e un derivat, necunoscut de dicționare, de la *bât* sau *bătă* cu suf. *-os*.

BERIÁN. Într-o scrisoare a lui Ion Creangă către A. C. Cuza se întâlnește forma substantivală *berian* ‘chef mare’ („Ș-atunci vom face un berian ca acela, de s-a duce vestea!”: Creangă 1996, p. 315), neinclusă în glosarul de la sfârșitul volumului.

Lipsește din dicționare.

E o variantă a lui *bairam* ‘idem’.

BLEOJÁT, -Ă. Acest cuvânt e dat de MDA ca adjectiv cu sensul ‘*bleojdit*³ [= holbat]’ și ca substantiv cu sensul ‘pălărie veche, cu marginile lăsate’.

În sursa indicată, ARH. OLT. XXI, 1942, p. 258 scrie: „*bleójatá* [sic!]: pălărie veche cu marginile-n jos, bleojate. Sinonim cu *şvávă*”. Singurul sens care există aici e cel al lui *bleojdit*⁴ ‘lăsat (în jos)’.

Dacă forma cuvântului este corectă, se poate explica din *blegoșat*, participiul verbului *a se blegoșa*, prin substituirea lui *g* cu *h* (cf. *bleahă*, *blehaucă*), urmată de dispariția acestuia (fenomen frecvent, cf. *maala* < *mahala*, *Medinți* < *Mehedinți* etc.) și sonorizarea lui *ș* (fenomen fonetic de asemenea frecvent; cf. *crâșmă* > *crâjmă*, *cușmă* > *cujmă* etc.).

BOCÁZLÍ ‘(despre un animal lovit la picior) a șchiopăta’ (Dindești SM: Coman GI, s.v.), reținut în MDA cu etimologia necunoscută, e un împrumut din magh. *bokáz* ‘a da din călcâie’, ‘a-și lovi călcâiele’, ‘a da din picioare’ (cf. și Tamás E).

BOROÁCĂ, A SE BOROCĂ. Am întâlnit forma *boroácă* ‘chiciură’ și derivatul *a se boroca* ‘a se acoperi cu chiciură’ („S-o borocat lemne”) în Mărcești CJ.

Nu figurează în dicționare.

Boroácă e o variantă a lui *burácă* ‘chiciură’, cuvânt cu o mare arie de răspândire în zona Munților Apuseni (vezi Loșonți 2001, p. 99).

BOTORÍ, BOTOTORÍ. Verbul *a botori* ‘a strânge, a aduna’, notat în Briheni BH, Câmp BH și Izbuca BH („Botorește oile”: Teaha 1961, p. 204), nu este cunoscut de dicționare.

Este derivat fie de la *bot* ‘grămadă (de ceva)’, viu în zonă (vezi *ibidem*, p. 203), cu suf. *-ori* (pentru care vezi Vasiliu 1989, p. 39), fie de la *bóturi*, pluralul lui *bot*, cu suf. *-i* (și asimilarea *o – u > o – o*).

Adjectivul *bototorit* ‘adunat, strâns’ (Briheni, Criștioru de Sus BN: Teaha 1961, p. 204) este o greșeală în loc de *botorit*, care provine din participiul verbului *a botori*.

BRIZĂRĂU ‘șir de cusături (reprezentând flori) cu care se împodobește cămașa la gât’ (Marginea SV: HERZ. GHER. M. I 393), cu etimologia necunoscută în MDA, e o variantă a lui *bezer* (> *bezărău*, *bizărău* etc.).

BUCĂȚELUCĂ ‘bucată mică’, cuvânt necunoscut de dicționare, e un derivat, cu suf. *-ucă*, de la *bucățele*, pl. lui *bucățea*.

L-am înregistrat în Bârsăuța SJ: *Gârliciu* „o bucățelucă de loc” III.

BUIÚG. Acest adverb, comunicat din Bistrița MH cu sensul ‘de-a valma, unii peste alții’ (vezi LRg, vol. I, p. 48), nu e cunoscut de dicționare.

A rezultat din contaminarea sinonimului *bulúc*, care are varianta *bulúg*, cu verbul *a bui* ‘a năvăli’.

BULUZÍ. Verbul *a buluzi* ‘a îngrămădi ceva, a îmbulzi’ (Monor BN: GRg), necunoscut de dicționare, a rezultat din contaminarea sinonimelor *a buluci* și *îmbulzi*.

BUMBĂLÍ. Verbul *a bumbăli* ‘(despre un obiect care cade pe ceva) a face un zgomot specific’ nu e atestat de dicționare. L-am notat în Bologa CJ: „Așa bumbălesc și noaptea merele când cad pe gard, pe tablă”.

E un derivat de la **bumb*, variantă a interjecției *bum*. Pentru despicarea lui *m* în *mb*, vezi *cătărămă* > *cătărămbă*, *cram* > *cramb*, *glumă* > *glumbă*, *holum* > *holumb* etc. (vezi Pușcariu 1994, p. 144).

CĂCĂȘĂR. Printre derivatele verbului *a se căca*, în DA se dă, din H XI 351, *căcășăr*, ca un substantiv masculin, cu precizarea că e „cuvânt de ocară”.

Îl preia MDA, care-i fabrică un plural *căcășări* și-l explică din „*căca* + *-ășar*”, inventând încă un sufix inexistent în limba română.

Verificând în H, am descifrat, parțial, răspunsul corespondentului: „[...]?, *Căcașar*, *Mâncaiar*, *hirar*, *Curva*, *Putórea*, [...], *Porcu*, *Măgar*, *hoțu*”. Așadar, e vorba de *căca-și-ar*, *mânca-i-ar*, *fire-ar* (în grai *f* se palatalizează în *h*, după cum se precizează la p. 349).

E adevărat că pe primul *a* este un semn ce pare căciulă a lui *ă*. Nu e căciula lui *ă*, pe care corespondentul o face altfel, nici a lui *â*, pentru că întrebunțează litera *î*. A fost un punct, pe care apoi l-a anulat.

În consecință, *căcășăr* trebuie să dispară din dicționarele viitoare.

CETIOĂRĂ ‘cetinică’ e derivat de la *cetină*, dar nu cu suf. *-oară*, cum indică MDA, ci cu suf. *-ioară* (cf. și DEX^{1,2}). Pentru dispariția lui *n*, vezi S. Pușcariu, în DR VI 230 nota 2; Loșonți 2000, p. 191).

CHEIȚĂRÓS. Adjectivul *cheițărós* ‘(despre grâu) prin care crește secară, fiindcă sămânța n-a fost destul de bine aleasă; secăreț’ (Sânmihaiu Almașului SJ): ALR II SN I h 41/284) a fost explicat de Tamás E din *cheițerész* ‘idem’ (< magh. *kétszeres*), prin schimbare de sufix.

După opinia noastră, a rezultat din contaminarea lui *cheițerész* cu sinonimul *secărós*, atestat în punctul vecin 279 (vezi harta citată).

CHETRICEL, PIETRICEL. *Chetricel* se întâlnește la M. Băcescu (1947, p. 107 ca nume a două specii de pești: 1. ‘ghiborț’; 2. ‘porcușor’.

MDA îl reține cu etimologia necunoscută.

Este literalizarea (făcută de Mihai Băcescu a) pronunțării locale, cu *p* palatalizat în *k*, a formei *pietricel*, necunoscută de DLR. Aceasta pare un derivat de la *piatră* cu suf. *-icel*, dar e o variantă a lui *pietroșel*, cuvânt cunoscut și ca nume a mai multor pești mărunți, printre care și porcușorul (< *pietros* + suf. *-el*: DLR, unde găsim și varianta *pitrocel*).

CHIOĂREȘ (pl. *chiodăreși*) ‘sașiu’ (Lunca HD: ALRR – Trans. I h 48/351), cuvânt necunoscut de dicționare, este un derivat, cu suf. *-eș*, de la *chior* ‘idem’, adjectiv atestat și în puncte vecine (vezi harta citată).

CHIORLOMÁN (pl. *chiorlománi*) ‘sașiu’ (Dăbâca HD: ALRR – Trans. I h 48/431) nu e cunoscut de dicționare.

A rezultat, prin „despicarea” lui *-r-* în *-rl-*, din **chioromán*, un derivat, cu suf. *-omán*, de la *chior* ‘idem’, atestat (și) în puncte vecine (*ibidem*, h 48/430, 432). Pentru acest sufix, vezi *gogoman*, *grosoman* etc. (Pascu 1916, p. 340), *lotroman*, *prostoman*, megl. *țățuman* (Loșonți 2000, p. 113), *moloman* (Loșonți 2001, p. 81) etc.

CHIOROȘ (pl. *chióroși*) ‘sașiu’ (Prăvăleni HD, Fizeș HD: ALRR – Trans. I h 48/350, 373), cuvânt necunoscut de dicționare, este un derivat, cu suf. *-oș*, de la *chior* ‘idem’, atestat și în puncte vecine (vezi harta citată).

CLOCITURĂ. Pentru ‘grâul prin care crește secară, grâu secăreț’, informatorul din Măgurele BN a răspuns *clocitură* (vezi ALRR – Trans. 2046/277).

Fără îndoială că avem de-a face cu o formă coruptă din *corcitură* ‘idem’ (Voiniceni MS, Arpașu de Jos SB, Veștem SB, Avrig SB și Cârțișoara SB: *ibidem*, 2046/312, 423, 436-438).

COCĂRTĂȘ (pl. *cocărtăși*) ‘om rău, îndărătnic; cârcotaș’ se găsește într-un glosar din fostele comune Fundu Herții BT și Pomârla BT (vezi LRg., vol. II, p. 120).

Lipsește din dicționare.

E o variantă a lui *cârcotaș*, rezultată prin metateză.

CODÉLNIC ‘șovăitor’ este derivat cu suf. *-elnic*, dar nu de la *coadă*, cum indică MDA, ci de la *a se codi* (CADE, TDRG^{1,3}). Cf. sinonimul *șovăielnic* < *a șovăi*.

CÓRDINĂ (pl. *córdini*) ‘bucată de pământ lungă și îngustă, fâșie’ (Ocoliş AB: ALRR – Trans. 2011/326) este un derivat, necunoscut de dicționare sau de glosare, de la *coardă*, cu suf. *-ină*.

În trecut a fost mai răspândit, după cum dovedesc urmele lăsate în toponimie: *În Córdină* (Racovița SB: Loșonți–Lupea 1986–1987, p. 332), *Córdini* (Aciliu SB: ibid., ALRR – Trans. Date, p. 195) etc.

Ca și la alte derivate (*hóghină* < *hoágă*, *hópină* < *hoápă*, *scóbină* < *scoábă*, *scóchină* < *scoácă*: Loșonți 2000, p. 170, 180, 182), în unele regiuni accentul s-a deplasat de pe sufix.

COROIÁTIC, COROIÉTIC. *Coroiát* și *coroiétic* sunt lucrate în DA în paragraful derivatelor de la *coroi*, fără alte precizări, iar în CADE și SDLR, într-un singur articol.

Coroiétic este considerat o variantă a lui *coroiát* (CDER), un derivat de la *coroiát* cu suf. *-ic* [sic!!!] (DM, DEX^{1,2}) sau de la *a se coroia* cu suf. *-tic* [sic!!!] (MDA).

Forma (corect literarizată) *coroiátic* se găsește în SDLR.

Credem că are dreptate Pascu 1916, p. 100, care-l derivă de la *coroi* cu suf. *-atic*.

COSTORIU. Din Vidra VN a fost comunicat *costoriu* glosat „bou slab” (vezi CHEST. V 76/ 94 [fost 83]) în loc de ‘(despre un bou) slab’. Chestiunea 76 cerea să se înșire „toate numele care se dau după culoare, temperament, năravuri, lipsuri, mărime etc.: oilor, caprelor, boilor, vacilor, câinilor, măgarilor, cailor”.

În sursă cuvântul nu are accent, cum nu au nici celelalte cuvinte. Fiind adăugat ulterior sub *lateș*, sedila lui *ș* a fost interpretată ca accent. Probabil din această cauză apare în MDA accentuat la singular *costóriu*.

Redactorii dicționarului mențin glosarea din sursă și lasă cuvântul cu etimologia necunoscută.

Credem că se accentuează *costoríu* și e o variantă a lui *costeliv* (< bg.), cu *l* > *r*, asimilarea *o – e* > *o – o* și substituirea lui *v* cu *u*, sub influența sinonimelor *costiu* (< *coastă* + *-iu*) / *costiv* (< *coastă* + *-iv*), *uscățiu* (< *uscat* + *-iu*) / *uscățiv* (< *uscat* + *-iv*).

Mult mai puțin probabilă ni se pare derivarea, suf. *-iu*, de la *custoră*, variantă a lui *custură*, care are și sensurile ‘(reg.) fierăstrău pentru scânduri’, ‘creastă de munte stâncoasă, zimțată, specifică epocii glaciare’.

COTRIHÓI ‘fân buruienos’ figurează în Pașca Gl, din Sângeorz-Băi BN.

Reținându-l, DA apreciază că este, „poate, contaminare din *cotrenciu* + *trifoi*”.

În loc de Pașca Gl, MDA indică greșit Viciu Gl și nu are nicio rezervă în ce privește etimologia: contaminare dintre *cotrenci* și *trifoi*.

Contaminarea între aceste cuvinte nu este posibilă, pentru că ele denumesc două calități opuse de nutreț: foarte rea, *cotrenciul* (‘iarbă îmbătrânită; cotoare de fân’), și foarte bună, trifoiul. Și apoi, de unde a apărut *h*?

Ne-am putea gândi la un derivat, cu suf. *-oi*, de la *cotreang*: **cotrengoi* > **cotringoi* > (cu substituirea lui *g* prin *h*, frecventă în zonă sub influența ucraineană, și dispariția ulterioară a lui *n* >) *cotrihoi*. Despre *cotreang*, *cotring* etc., vezi Loșonți 2001, p. 51–52.

COVÂNÁT, ZGOFÂNÁT. Pentru fierul plugului care taie brazda pe dedesupt, brăzdar², colegul V. Bidian a notat *fiéru* *zgofânát* (Giurgești HD: ALRR – Trans. 2078/349).

Adjectivul nu figurează în DLR.

Am dori să precizăm că brăzdarul este ușor covățit și se atașează la corpul plugului care face ca brazda să se răstoarne (vezi fig. 18d din *Chestionarul Noului Atlas lingvistic român*, în FD V, 1963, p. 206).

După părerea noastră, *zgofânát* a rezultat prin sonorizarea grupului *sc-*, din **scofânát*, variantă cu *s-* protetic a lui **cofânát* ‘covățit’, adjectiv provenit din participiul verbului **a se cofăna* ‘a se covăți, a se scovârda’, un derivat de la *cofană* ‘obiect (adâncit) în formă de covată, obiect covățit’.

În nord-estul Transilvaniei și prin Moldova, *cofană* înseamnă ‘curmătură, loc ca o covată, groapă între dealuri, depresiune’ (vezi Loșonți 2000, p. 125).

Din **cofânát*, prin sonorizarea lui *f*, a rezultat varianta (**covănat* >) *covânát*, întâlnită în răspunsul *scândură covânătă* ‘scândură strâmbă [= covățită]’ (Stupini SJ: ALR I 1851/283), necunoscută de dicționare sau de glosare.

CURĂLÍT. Adjectivul, care înseamnă ‘(despre moșii) delimitat’, este explicat în MDA din ‘*curea* + *-lît*’ [sic!!!].

Provine din participiul verbului **a curăli* ‘a măsura, a delimita’, un derivat, cu suf. *-ăli*, de la *curea* ‘măsură de lungime egală cu circa 16 picioare’ (cf. DA, s.v.).

DODOGÚŞ ‘care vorbește în vârful limbii, peltic’ (Moftinu Mic SM: NALR – Criș. I h 75/195), necunoscut de DLR, este împrumutat din magh. *dadogós* ‘gângav, bâlbâit, gângăvit’.

DOFLÁ. Verbul *a dofla* se găsește, din Runcu Salvei BN, alături de *a îndioga*, *a înfulica*, *a suflca*, *a sufla*, *a întabula* și *a se căfui*, ca răspuns la întrebarea: Cum se mai zice în loc de *a mânca*? (vezi CHEST. VIII 113/27).

DLR îl dă cu sensul ‘a mânca’ și etimologia necunoscută.

Ținând seama că *a înfuleca* este atestat, în Zagra BN, localitate vecină cu Runcu Salvei, cu sensul (existent și în Bonțida CJ, Năsal CJ etc.) ‘a se îndopa și a înghiți pe nemestecate’ (DA), că *a sufla* înseamnă și ‘a bea sau a mânca foarte repede’ (DLR), că *a suflca* ne e familiar (din partea de nord a Transilvaniei) cu același sens (neatestat de dicționare), credem că *a dofla* înseamnă ‘a mânca mult (și repede)’ și provine din *duflă* ‘dublu’ (< magh. dial. *dufla* ‘idem’). Cf. *dúflaş* 1. ‘(prin Trans.) mîncăcios; umflat, gras’; 2. ‘(regional) persoană care vrea să ia dublu din ceva’ (< *duflă* + suf. *-aş*: DLR, s.v.).

DOLOÁBĂ 1. ‘scândură’; 2. ‘lemn scobit, folosit pentru împiedicarea carului’, raportat în DLR la *lodbă, loadbă*, s-ar putea explica prin contaminarea lui *dulap* (*dulab, dolap* etc.) ‘scândură lată și groasă’ cu *lodbă* (*loabă, lobă* etc.) ‘scândură groasă făcută prin despicarea unui trunchi de copac, cioplită numai cu securea și având diferite întrebuințări.

DOSĂDITURĂ ‘(învechit, rar) maltratare, brutalizare’, explicat în DLR de la „*dosădit* + suf. *-ură*”, e derivat de la *a dosădi* cu suf. *-(i)tură*.

DÓȘTINĂ, DOȘTINĂ, DOȘTINÓS. *Dóștină* ‘loc ferit de soare; partea nordică a unui deal, a unui munte care nu este expusă soarelui’ figurează în CADE fără etimologie, iar în MDA și DLR raportat la *dos*.

Precizăm că se întâlnește și varianta accentologică *doștină*, în Bichigiu BN (*Șuhoiștea* „doștină”), Suplai BN, Șendroaia BN (*Dósu Cúrții* „câmp, o doștină faină”) etc.

A rezultat, prin sincoparea lui *i* neaccentuat și reducerea grupului *sș* la *ș*, din **dosiștină*, un derivat de la *dosiște*, cu suf. *-ină*: **dosiștină* > **dosștină* > *doștină* > (prin mutarea accentului) *dóștină*. Cf. infra *oveștină*.

Adjectivul *doștinós* ‘(despre un loc) de dos, de doștină’ nu e cunoscut de DLR. L-am întâlnit în mai multe localități transilvănene: Curpeni AB (*Dósu lui Adám* „teren mai doștinós”), Lita CJ (*Dósu Dănésii* „pantă cam în dos” I, „loc deluros, cam doștinós” II: TTRT – *Valea Hășdății* 51), Mașca CJ (*Dóștina* „loc de dos, îndosit, doștinós” I: TTRT – *Valea Ierii* 65), Ocolișel CJ (*Dóștina* „loc mai doștinós” I: *ibidem*) etc.

DRUGÓI este o formă stâlcită a cuvântului *drăcoi*, absentă din DLR, întâlnită într-un descântec: „Pe urcoi și pe drugoi I-oi dușe-n munți Sânai” (DLR s.v. *urcoi*).

Într-un alt citat reproduș în același loc, cuvântul apare corect: „Pe urcoi și pe drăcoi I-oi dușe-n munții Sinaiului”.

DUDULÁTIC ‘(mai ales despre copii) fără minte, fără judecată’ se gășește într-un glosar din fostele comune Fundu Herții BT și Pomârla BT (vezi LRg., vol. II, p. 120).

În MDA are mențiunea „etimologie necunoscută”, iar în DLR este raportat la *dudui*² ‘(prin nord-vestul Munteniei) repezit, zăpăcit, uituc’ (< *a dudui*).

Se poate explica prin substituirea segmentului fonetic *-ean* cu suf. *-atic* (< *-atec*), din *dudulean*, care trebuie să fi avut sau mai are în Bucovina și în unele părți ale Moldovei și sensul ‘(om) prost’, la fel ca baza *dudă*² (vezi DLR, s.v.).

DULUÍ. Forma verbală *a dului* a fost comunicată din Curățele BH („Vinerea nu se lucră cu lâna oilor, că pchere. Și să nu dai cu maiul (lemnul cu care se lă hainele) că duluiște sau mai bine zis dudănește (proștește) din cap” [sic]: CHEST. V 170/27).

Lipsește nejustificat din MDA, DLR.

Este o variantă a lui *a dili* ‘a înnebuni (vezi DLR), a se prosti’, ‘(aici, despre oaie, neatestat) a căpia’, cu substituirea sufixului *-i* cu *-ui*, fenomen frecvent, și apoi asimilarea *i – u > u – u*.

DUMB ‘tobă’ se găsește în DLR dintr-un glosar din fostul raion Rădăuți, cu etimologia necunoscută.

Provine din interjecția **dum* ‘bum’, cu *m* despicat în *mb*, ca în *chilomb*, *cramb*, *hadâmb*, *holumb*, *tărămb*, *țânterimb* etc. (vezi Pușcariu 1994, p. 144).

FĂCHIUȚĂ nu este o variantă a lui *făcliuță*, cum se indică în MDA, ci un diminutiv al lui *făchie* 1. ‘faclă’; 2. ‘s p e c. (în Mold., Bucov. și Țara Oașului) făclie făcută dintr-un mănunchi de așchii lungi, de obicei de brad, unse cu rășină sau alt combustibil și întrebuințate cu deosebire la pescuit noaptea’ (DA).

FĂLFĂRE, VÂRFĂRIE, VÂRVĂRĂT. *Vârfărie* (pl. *vârfării*) ‘(prin sud-vestul Olt.; de obicei la pl.) creangă, ramură de copac’ („Mai pune vreo două vârfării pe foc să nu se stingă”: Boceanu GI) este explicat în DLR de la „*vârf* + suf. *-arie*”.

Un asemenea sufix nu există și articolul trebuie eliminat din dicționarele viitoare.

Tot în DLR, *vârfărie* (pl. *vârfării*) figurează și corect, ca variantă a lui *vârfăre*, din două glosare regionale, unul din Boureni DJ, altul din Brabeți DJ, Dăbuleni DJ și Mârșani DJ.

Vârfărie s-a născut din *vârfăre*, ca și *așchie* din *așche* < lat. *ascla* < *astula*, *unghie* din *unghie* < lat. *ungla* < *ungula* etc.

Vârfăre mai are și varianta *fâlfăre* (pl. *fâlfării*) ‘vreasc, gatej, surcea’ (Jitia VN: ALRR – Munt. Dobr. II h 208/724), necunoscută de DLR, greșit lucrată în DGDS ca variantă a lui *vurvoare* ‘vâlvătaie, vâlvoare’.

În DLR s-a reținut adj. *vârvărat* dintr-un text existent în Costin GB, vol. I („Aproape de rai, / Acolo va fi un măr / A lui Sfântu Petru; / E de vâr vârvărat, / De poale împolat”) cu sensul ‘(despre pomi) încărcat de fructe la vâr’. În ce privește etimologia, s-a indicat că provine „de la *vârf*”.

Vârvărat e un derivat, cu suf. *-at*, de la *vârvăre* (pl. *vârvări*), variantă a lui *vârfăre*.

FISCUȘESC, FIȘCUȘESC. Adjectivul *fiscușesc* ‘fiscal’ e dat în MDA cu etimologia necunoscută.

Provine, prin disimilarea *ș – ș > s – ș*, din *fîșcușesc* ‘idem’, un derivat, cu suf. *-esc*, de la *fîșcuș* < magh. *fiskus* ‘fisc’. Cf. și Tamás E.

GĂVĂNĂȘ e lucrat în MDA cu 14 [sic!] sensuri însemnând ‘găvan (mic)’ și cu al 15-lea însemnând ‘magazie pentru păstrarea cerealelor’.

Aici s-au amestecat sensurile a două cuvinte. *Găvănaș* ‘găvan (mic)’ e un derivat, cu suf. *-aș*, de la *găvan*, iar *găvănaș* ‘magazie pentru păstrarea cerealelor’ trebuia dată ca variantă a lui *găbănaș* ‘idem’ (< magh. *gabonas*).

GÂLGĂITURĂ ‘gâlgăire’ e derivat cu suf. *-(i)tură*, dar nu de la *gâlgăit*, cum indică MDA, ci de la verbul *a gâlgăi*.

GOZURÍ. Verbul *a gozuri* ‘(despre câini) a căuta de mâncare prin gozuri’ (Ciubăncuța CJ) nu e cunoscut de dicționare.

E un derivat de la *gozuri*, pl. lui *goz*, cu suf. verbal *-i*.

HABARÍC 1. ‘tencuială’; 2. ‘mortar’ (Sebiș BH: CHEST II 128/394), cu etimologia necunoscută în MDA, e un împrumut din magh. *habaréék* ‘apă noroioasă, apă cu noroi’.

HILÍNTĂ, HILÍNTĂ. *Hilintă* ‘scrânciob’ e inserat în DA, din Pompiliu 1887, p. 1011, și de aici e preluat de MDA. Niciunul dintre aceste dicționare nu-i dă etimologia.

Forma *hilintă* e greșită. În sursă e *hilintă*.

Provine din magh. dial. *hilinta* (vezi și Tamás E, s.v. *hintă*).

HINISIT. Forma adjectivală *hinisit* ‘amărât, «debilitat», fără față’ a fost comunicată din Hațeg HD („E hinisit săracul. L-am văzut, dar era așa de hinisit că era să nu-l cunosc”: Todoran GI).

MDA o inserează cu etimologia necunoscută.

Fără îndoială e literalizarea fonetismului [hińisit], care, literarizat, devine *himisit*, participiul, devenit adjectiv, al variantei verbale *a himisi* a verbului *a hămesi* ‘a slăbi’, cunoscută de DA și MDA.

HITĂ, IȚĂ. Verbul *a hița*, cu varianta *a ița*, se găsește în Ciușanu GI, s.v. cu următoarea explicație: „*Hița din picioare* = Se lăsă când pe-un picior când pe altul (ca la războiul de țesut)”.

În MDA e definit ‘a se sprijini când pe un picior când pe altul’ și lăsat cu etimologia necunoscută.

Provine din interjecția *hăța*, care ‘exprimă o mișcare ritmică, legănată sau întreruptă’ (MDA).

HOLBOCĂ. Alexandru Philippide (1894, p. 231) îl consideră pe *a holboca* un derivat cu suf. *-oc* de la *a holba* („*holbóca* [sic!] – *holbez*, *lăptóc* – *lapte*, *mânzóc* – *mânz...*”).

În MDA e dat cu etimologia necunoscută.

A rezultat din contaminarea sinonimelor *a (se) holba* și *a bolboca*, variantă a lui *a bulbuca*.

HOLPĂÍ ‘(mai ales despre porci, dar ironic și despre oameni) a mânca pe fugă și zgomotos, a sorbi lapte, zeamă etc.’ se întâlnește într-un glosar din Deda MS („*Auzi cum holpăie*”: MCD, p. 176).

E o variantă, necunoscută de dicționare, a lui *a horpăi*.

HOPÓI, HOPÓN, VOPÓI, VOPÓN. *Vopoń* ‘ploaie mare’, cu var. *hopoń* ‘idem’ se găsește în Densusianu 1915, p. 340.

DLR îl dă în forma fonetică din sursă, cu accentul necunoscut, raportându-l la *vop* '(Ban. și prin Trans.) val'.

Cuvântul trebuia dat în forma literarizată *vopoi* (*hopói*), pentru că Țara Hațegului se găsește în aria în care suf. *-oń* (< lat. *-oneus*) încă se păstrează. În celelalte arii a evoluat la *-oi*.

Vopoi e un derivat, cu suf. augmentativ *-oi*, de la *vop*.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

- ALR I = Material adunat de Sever Pop pentru *Atlasul lingvistic român*, partea I.
 ALR II = Material adunat de Emil Petrovici pentru *Atlasul lingvistic român*, partea a II-a.
 ALR II SN = *Atlasul lingvistic român* [II], serie nouă, vol. I–VII, Editura Academiei R.P.R./R.S.R., [București,] 1956–1972.
 ALRR – Munt. Dobr. = Teofil Teaha, Mihai Conțiu, Ion Ionică, Paul Lăzărescu, Bogdan Marinescu, Valeriu Rusu, Nicolae Saramandu, *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia și Dobrogea*, vol. II, Editura Academiei Române, București, 1996.
 ALRR – Trans. = Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumitru Loșonți, *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania*, vol. I–IV, Editura Academiei Române, București, 1992–2006.
 ALRR – Trans. Date = Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumitru Loșonți, *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania. Date despre localități și informatori*, Editura Academiei Române, București, 1992.
 Băcescu 1947 = Mihai Băcescu, *Peștii, așa cum îi vede țaranul pescar român*. Studiu etnozologic, zoogeografic și bioeconomic, Imprimeria Națională, București, 1947 (Institutul de Cercetări piscicole al României. Monografia nr. 3, 1946).
 Boceanu GI = Ion Boceanu, *Glosar de cuvinte din județul Mehedinți*, București, 1913 (extras din „Analele Academiei Române”. Seria II. Tom. XXXV. Memoriile Secțiunii literare).
 CADE = *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”*. Partea I: *Dicționarul limbii române din trecut și de astăzi*, de I.-Aurel Candrea, [...] Editura Cartea Românească, București, [1931].
 CDER = Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, Editura Saeculum I. O., București, 2001.
 CHEST. II = Răspunsuri la *Chestionarul II. Casa*, Sibiu, 1926 (cifra arabă de la numărător arată numărul chestiunii, cea de la numitor, numărul de ordine al localității).
 CHEST. V = Răspunsuri la *Chestionarul V. Stâna, păstoritul și prepararea laptelui*, Cluj, 1931 (cifra arabă de la numărător arată numărul chestiunii, cea de la numitor, numărul de ordine al localității).
 CHEST. VIII = Răspunsuri la *Chestionarul VIII. Mâncări și băuturi*, Cluj, 1937 (cifra arabă de la numărător arată numărul chestiunii, cea de la numitor, numărul de ordine al localității).
 Ciușanu GI = G. F. Ciușanu, *Glosar de cuvinte din județul Vâlcea*, București, Regia M. O., Imprimeria Națională, 1931 (Academia Română. Memoriile Secțiunii literare. Seria III. Tomul V. Mem. 6).
 Coman GI = Petre Coman, *Glosar dialectal*, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, 1939 (Academia Română. Memoriile Secțiunii literare. Seria III. Tomul IX. Mem. 5).
 ConvLit. = „Convorbiri literare”, Iași, apoi București, I, 1867–1868 și urm.
 Costin GB I = Lucian Costin, *Graiul bănățean (Studii și cercetări)*, vol. I, Institutul de Arte Grafice „Cartea Românească”, Timișoara, 1926.
 Creangă 1996 = Ion Creangă, *Opere*. Ediție de Iorgu Iordan și Elisabeta Brâncuș. Ediția a II-a, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996.
 DA = *Dicționarul limbii române* [publicat de Academia Română, sub redacția lui Sextil Pușcariu], București, 1913–1949.

- DELR = *Dicționarul etimologic al limbii române* (DELR). Volumul I, A–B, Editura Academiei Române, București, 2011.
- Densusianu 1915 = Ovid Densusianu, *Graiul din Țara Hațegului*, Atelierele Grafice Socec & Co., Societate Anonimă, București, 1915.
- DEX^{1, 2} = *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Academiei Române, [București], 1975; ediția a II-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996.
- DGDS = Ion Ionică, Maria Marin, Anca Marinescu, Iulia Mărgărit, Teofil Teaha. Coordonator: Maria Marin, *Dicționarul graiurilor dacoromâne sudice*, vol. I–III, Editura Academiei Române, București, 2009–2011.
- DLR = *Dicționarul limbii române*, serie nouă [publicat de Academia Română], București, 1965 și urm.
- DM = *Dicționarul limbii române moderne*, [București], Editura Academiei R.P.R., București, 1958.
- DR = „Dacoromania”. *Buletinul Muzeului Limbei Române*, Cluj, I–XI, 1920–1948.
- FD = „Fonetica și dialectologie”, București, I, 1958 și urm.
- GRg = V. Arvinte, D. Ursu, M. Bordeianu, *Glosar regional*, Editura Academiei Române, București, [1961].
- H I–XVIII = Răspunsuri la *Chestionarul lingvistic* al lui B.P. Hasdeu (manuscris legat în 18 volume. Cifra romană indică volumul manuscrisului, cea arabă localitatea anchetată).
- Loșonți 2000 = Dumitru Loșonți, *Toponime românești care descriu forme de relief*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 2000.
- Loșonți 2001 = Dumitru Loșonți, *Soluții și sugestii etimologice*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001.
- Loșonți–Lupea 1986–1987 = D. Loșonți, C. Lupea, *Toponimia localității Racovița (jud. Sibiu)*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară”, A. Lingvistică, XXXI, 1986–1987, p. 329–343.
- LRg I, II = *Lexic regional*, vol. I, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1960; vol. II, Editura Științifică, București, 1967.
- MCD = *Materiale și cercetări dialectale*, I, Editura Academiei R.P.R., [București], 1960.
- MDA = *Micul dicționar academic*, vol. I–IV, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001–2003.
- NALR – Criș. = Ionel Stan, Dorin Urișescu, *Noul Atlas lingvistic român. Crișana*, vol. I, Editura Academiei Române, București, 1996; vol. II, Editura Academiei Române–Editura Clusium, București–Cluj-Napoca, 2003.
- Pascu 1916 = G. Pascu, *Sufixele românești*, Librăriile Socec & Co, C.Sfetea, Pavel Suru, București–Leipzig–Viena, 1916 (Edițiunea Academiei Române).
- Pașca GI = Ștefan Pașca, *Glosar dialectal alcătuit după material lexical cules de corespondenți din diferite regiuni*, Cultura Națională, București, 1928 (Academia Română. Memoriile Secțiunii literare. Seria III. Tom. IV. Mem. 3).
- Philippide 1894 = Alexandru Philippide, *Istoria limbii române. Principii de istoria limbii*, Librăria Frații Șaraga, Iași, 1894.
- Pușcariu 1994 = Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol. II. *Rostirea*, Editura Academiei Române, București, 1994.
- SDLR = August Scriban, *Dicționarul limbii românești*, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”, Iași, 1939.
- Pompiliu 1887 = M. Pompiliu, *Graiul românesc din Biharia*, în *ConvLit*, XX, 1887, nr. 12, p. 993–1022.
- Tamás E = Lajos Tamás, *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen (unter Berücksichtigung der Mundartwörter)*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1966.
- TDRG^{1, 3} = H. Tiktin, *Dicționar român-german*, vol. I–III, Imprimeria Statului, București, 1903–1925; 3., überarbeitete und ergänzte Auflage von Paul Miron und Elsa Lüder, vol. I–III, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 2000, 2003, 2005.
- Teaha 1961 = Teofil Teaha, *Graiul din valea Crișului Negru*, Editura Academiei R.P.R., [București], [1961].
- Todoran GI = Romulus Todoran, *Mic glosar dialectal alcătuit după două manuscrise din Biblioteca Centrală de la Blaj din 1887*, Cartea Românească, Cluj, 1949.

- TTRT – *Valea Hășdății* = Dumitru Loșonți, Sabin Vlad, *Tezaurul toponimic al României. Transilvania. Valea Hășdății*, Editura Academiei Române, București, 2006.
- TTRT – *Valea Ierii* = Dumitru Loșonți, Sabin Vlad, *Tezaurul toponimic al României. Transilvania. Valea Ierii*, Editura Academiei Române, București, 2010.
- Vasilu 1989 = Laura Vasilu, *Formarea cuvintelor în limba română*, vol. III. *Sufixe*, 1. *Derivarea verbală*, Editura Academiei R.S.R., [București], 1989.
- Viciu G1 = Alexiu Viciu, *Glosar de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului român din Ardeal*, București, 1906 (extras din „Analele Academiei Române”. Seria II. Tom. XXIX. Memoriile Secțiunii literare).

ABREVIERI

adj. = adjectiv; bg. = bulgar(ă); Bucov. = Bucovina; cf. = (lat.) *confer* ‘compară’; magh. = maghiar(ă); Mold. = Moldova; Olt. = Oltenia; p. = pagină; pl. = plural; reg. = regional; suf. = sufix; și urm. = și următorii, următoarele; Trans. = Transilvania.

SIMBOLURILE PENTRU JUDEȚE

AB = Alba; BH = Bihor; BN = Bistrița-Năsăud; BT = Botoșani; CJ = Cluj; DJ = Dolj; HD = Hunedoara; MH = Mehedinți; MS = Mureș; SB = Sibiu; SJ = Sălaj; SM = Satu Mare; SV = Suceava; VL = Vâlcea; VN = Vrancea; VS = Vaslui.

Când ne referim la materialul încă nepublicat adunat pentru atlase, după sigla fiecăruia urmează numărul întrebării din chestionarul respectiv (ALR I, ALR II, ALRR, NALR), despărțit prin bară oblică de numărul (numerele) cartografic(e) al(e) localității (localităților) anchetate.

În cazul unor cuvinte sau sensuri menționate după DA, DLR ori MDA, am indicat și sursele de unde aceste dicționare le extrag, utilizând abrevierile lor.

Prin I, II etc. sunt notați informatorii principali dintr-o localitate.

ETYMOLOGICAL RECTIFICATIONS AND CONTRIBUTIONS (I)

(Abstract)

The article discusses a series of regional words from the etymological point of view. Some of them are not registered by dictionaries (*arșișos* ‘(about a place) burned by the sun’, *băieruș* ‘(about dogs) white-necked’, *băltăcos* ‘(about a place) watery’, *băltinos* ‘idem’, *berian* ‘big party’, *boroacă* ‘frost’ etc.) others have an unknown etymology (*bâjlă* ‘ugly house’, *a bocăzli* ‘to limp’, *brizărâu* ‘succession of sewing (representing flowers) decorating the collar of a shirt’, *costoriu* ‘(about oxen) thin’, *a dofla* ‘to eat much and quickly’, etc.), not accurately explained (*bălțosat* ‘out of shape, hanging loosely’, *doștină* ‘the northern part of a hill or mountain’, etc.) or wrongly explained by the scientific studies (*cheișăros* ‘(about wheat) mixed with rye’, *chetricel* 1. ‘small perch’, 2. ‘gudgeon’, *cotrihoi* ‘weedy hay’, *dudulatic* ‘(especially about children) lacking good sense, unwise’; *făchiuță* diminutive of *făche* ‘torch’, etc.).

Cuvinte-cheie: *etimologii, Dicționarul limbii române, Micul dicționar academic.*

Keywords: *etymologies, Romanian Language Dictionary, Small Academic Dictionary.*

*Institutul de Lingvistică și Istorie Literară
„Sextil Pușcariu”*

Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21